

Skýrsla forstöðumanns.

Um þessar mundir fara fram umtalsverðar breytingar á stjórnskipulagi safna í Ísafjarðarbæ. Af því tilefni tel ég nauðsynlegt að rifja upp nokkur atriði hvað varðar stöðu mína í þessari vinnu þá ekki síst í ljósi þess að 27 ár eru liðin frá því að ég var ráðinn í starf safnavarðar Ísafjarðar eins og það hét í þá daga.

Safnavörður Ísafjarðar var, samkvæmt auglýsingu sem birtist í Morgunblaðinu frá Ísafjarðarkaupstað, starfsmaður stjórnar Byggðasafns Vestfjarða, Listasafns Ísafjarðar og húsafriðunarnefndar Ísafjarðar. Verksvið safnavarðar var m.a.:

1. *Að veita Byggðasafni Vestfjarða forstöðu, söfnun þjóðlegra muna, skrásetning þeirra, viðgerð og uppsetning. Skal hann sjá um, að safnið sé til sýnis almenningi á tilteknum tímum og hafa frumkvæði að kynningu á þeim menningarsögulegu heimildum, sem þar eru varðveittar, m.a. með sérstökum sýningum í safninu.*
2. *Umsjón og eftirlit með verkum Listasafn Ísafjarðar, ráðgjöf við kaup á nýjum listaverkum og uppsetning sýninga, sem safnið stendur fyrir.*
3. *Umsjón og eftirlit með húseignum, sem bæjarstjórn hefur samþykkt að friðlýsa, ráðgjöf í sambandi við viðhald og endurnýjun þeirra, eftir því sem aðstæður leyfa hverju sinni. Starfinu fylgir íbúð í Faktorshúsi í Neðstakaupstað, Ísafirði.*

Á þessum tæpum þrem áratugum hefur margt breyst og heilmikið áunnist. Byggðasafnið var til húsa á lofti sundhallarinnar og voru gestir safnsins um 800 manns á ári. Neðstikaupstaður var friðlýstur að ósk bæjarins árið 1975 og Faktorshúsið, sem fyrst fékk andlitslyftingu varð íbúðarhæft um haustið 1984.

Fyrstu ár mín í starfi fóru að miklu leyti í að vinnu við friðlýstu húsin í Neðsta, áhersla var lögð á Turnhúsið sem byggðasafnið hafði fengið til afnota til sýninga á sjóminjum sínum. Safnið opnaði í Turnhúsinu með formlegum hætti sumarið 1987 og hélt þá einnig úti safninu á lofti Sundhallarinnar. Það er skemmst frá því að segja að aðsókn að safninu margfaldaðist við þetta nýja umhverfi. Viðgerð húsanna í Neðstikaupstað vannst svo smátt og smátt og opnaði Tjöruhúsið greiðasölu til gesta snemma uppúr 1990. Safnsvæðið þróaðist með skjótum hætti í það verða helsti viðkomustaður ferðafólks til Vestfjarða. Ég held að það megi fullyrða að í dag sé Neðstikaupstaður fjölmennasti viðkomustaður ferðamanna á Vestfjörðum en þangað koma á millu 15 – 20 þúsund gestir.

Byggðasafnið þróaðist jafnt og þétt í Turnhúsinu, en það varð að loka lofti Sundhallarinnar árið 1989 að ósk Eldvarnaeftirlitsins og Þjóðminjaráðs.

Þegar hér er komið sögu starfaði safnið undir öruggri stjórn, sem studdi vel við bakið á forstöðumanninum. Á þessum tíma var mikil vakning í málefnum ferðapjónustunnar og umtalsverð uppbygging átti sér stað sem holt er að rifja upp. Safnið kom að þessu með áberandi hætti og hefur verið þátttakandi í því með einum eða öðrum hætti. Ferðaskrifstofa Vestfjarða varð til og hafnar voru ferðir í Vigur svo dæmi sé tekið. Skemmtiferðaskip fóru að hafa viðkomu hér upp úr 1990 og var safnið frá upphafi þátttakandi í móttöku þeirra.

Það má segja að samhliða gerð kvikmyndarinnar Verstöðin Ísland um 1990 var verbúðin Ósvör í Bolungarvík endurgerð í þeirri mynd sem hún er í dag. Byggðasafn Vestfjarða kom að því aðallega með ráðgjöf og láni á munum til Ósvarar en þar eru auk sexæringsins fjölmargir munir í verbúðinni. Bændur í Vigur sáu tækifæri í ferðapjónustu í eyjunni. Viktoríuhús fór í eigu Þjóðminjasafnsins 1992 og uppbygging hófst og lánaði byggðasafnið muni í húsið. Á þessum tíma var einnig uppbygging á fullu á Hrafnseyri og kom safnið að því með líkum hætti, þ.e. með láni á munum og ráðgjöf. Ólokið er

uppbyggingunni á Litlabæ í Skötufirði, þar hófust framkvæmdir árið 2000 en þar, líkt og í Vigur er það Þjóðminjasafnið sem byggir upp mannvirkin. Safnið setti upp sýningu í Rauða húsinu á Flateyri, sem svo var kallað. Sýningin opnaði þar fallega héraðssýningu á afmæli hreppsins ári 1993 en hús og safngripir gjöreyðilagðist í snjóflóðinu 1995.

Árið 1996 sameinuðust sex sveitarfélög á norðanverðum Vestfjörðum og úr varð Ísafjarðarbær. Safnavörður var þá búin að vinna í öruggu skjóli sinna nefnda og stjórna í ein 12 ár. Með sameiningunni lögðust stjórnir byggðasafnsins og húsafriðunarnefndar niður og við tóku 9 ár án safn stjórnar og nefndar. Málefni húsafriðunnar var ráðstafað annað í kerfinu en safnavörður eftir sem áður einhverskonar milliliður á milli Húsafriðunarnefndar ríkisins og Ísafjarðarbæjar. Listasafnið lifði áfram undir verndarvæng lénskipulagsins en með sáralítið ráðstöfunarfé.

Árið 1998 horfði ég um öxl í samnefndu bréfi til bæjarins. Þar er rifjuð upp saga safnsins og greint frá því hvernig starf safnavarðar hefur þróast þau 12 ár sem voru að baki. Í bréfinu hvet ég eindregið til að safnið fái annað stöðugildi og færi rök fyrir því. Árið 1999 var samþykkt í bæjarstjórn að bæta við einni stöðu til safnsins og var Heimir Hansson sagnfræðingur ráðin um haustið. Heimir starfaði hjá safninu í 5 ár og tók Björn Baldursson við af honum árið 2004. Í öllum tilfellum þessara mannaáráðninga var um bæjarstarfsmenn að ræða og voru undirskrifaðir samningar því til staðfestingar. Í tilfelli forstöðumannsins kemur hinsvegar mótframlag frá ríkisvaldinu eins og lög um þjóðminjavörsluna kveða á um.

Það liðu semsagt 9 ár sem safnið var í rauninni án stjórnar eiganda sinna. Í júní 2005 kom fyrsta stjórn saman eftir sameiningu sveitarfélaganna. Nokkru áður hafði náðst samkomulag um að skipa í bygginganefnd fyrir nýbyggingu safnsins sem var risin og vígð um sumarið. Umrædd byggingin er fyrsti áfangi af heildinni og hýsir geymslu safnmuna. Ýmsar hugmyndir eru um fjármögnun á næstu áföngum sem vonandi skýrast á næstu misserum.

Það er fráleitt að reka safn eins og Byggðasafn Vestfjarða út frá viðskiptalegum forsendum. Safnið verður að lúta lögum þjóðminjavörslunnar og nýtur opinbera styrkja vegna þess. Safnið hefur öðlast virðingar og er um margt í fararbroddi safna hér á landi. Það hlaut íslensku safnaverðlaunin árið 2008.

Það sem gleymist gjarnan í umræðunni um menningartengdar stofnanir, opinberar eða einkareknar eru margfeldisáhrif þeirra. Um það hefur margt verið skrifað og margar rannsóknaskýrslur útgefnar því til staðfestingar. Byggðasafn Vestfjarða er menningarstofnum sem hefur það að markmiði að varðveita sögu samfélagsins og miðla henni til samfélagsins og þeirra sem heimsækja safnið. Safnið á vera miðlægt og til þess á að vera hægt að leita af öðrum stofnunum til að uppfylla þessi markmið. Það hefur verið gert og safnið hefur ævinlega verið til þjónustu reiðubúið. Samfélag án þessara stofnana er ekki lífvænlegt samfélag, það staðfestir öll þau ótal söfn, setur og stofur sem spretta upp um land allt um þessar mundir.

Starfsemi sumarsins 2010

Sumaropnunartími safnsins var um miðjan maí en það skal tekið fram að það er opið allt árið um kring eftir samkomulagi. Opnunartími þess var frá kl. 9-6 alla daga allt fram til 15. september og er það töluverð lenging opnunartíma frá síðasta ári. Sýningin í Turnhúsinu var óbreytt frá fyrra ári, nema lítills háttar breytingar höfðu verið gerðar til hagræðingar. Á loftinu var sýningin „Betri er bjallan bitin en hvönnin slitin“ eins og árið áður. Sú sýning er tileinkuð ýmsum hlunnindum til lands og sjávar. Hún er á þremur tungumálum, auk íslensku er hún á ensku og þýsku. Aðgangseyrir að safninu var hækkaður frá fyrra ári. Úr 500 kr í 550 kr. Eldri borgarar úr 350 kr í 450 kr. Einnig var hækkað hóp gjald til Vesturferða vegna skipanna úr 350 kr í 405 kr.

Sumarstarfsmenn safnsins voru 4. Að vanda var þurrkaður saltfiskur á reit safnsins. Þó var þurrkunin í sumarið 2010 hafi verið með minna móti vegna fiskverðshækkana. Aðeins var þurrkað eitt holl af fiski, eða um 500 kg. Þetta er þó nauðsynlegur þáttur í starfsemi safnsins, og má alls ekki leggjast af.

Húsunum í Neðstakaupstað fjölgaði um eitt. Á Hnífsdalsvegi var unnið að skeringum og kom þá í ljós að einn hjallur sem þar var í hlíðinni reyndist vera fyrir, og tók Vegagerðin að sér að fjarlægja hann í heilu lagi, og koma honum fyrir niðri í Neðstakaupstað. Þar var hann settur niður á kambinum fyrir framan Faktorshúsið, og festur tryggilega. Þetta er lítill timburhjallur, klæddur með vírneti og í honum er geymsluloft. Nokkrar lagfæringar þurfti að gera á honum og sá Magnús Alfreðsson um þær með hjálp starfsmanna safnsins. Hjallurinn gegnir hlutverki í safnastarfinu, þar er fiskur hertur og hákarlabeitur hanga.

Líkt og árið áður voru settar auglýsingaveifur á ljósastaurana sem liggja að viðlegukanti skemmtiferðaskipanna, og var það gert með leyfi Orkubús Vestfjarða. Það gafst vel í fyrra og skilaði verulega aukinni „lausagöngu“ gesta af skipunum inn á safnið.

Byggðasafnið lét fyrir mörgum árum sauma fána eftir gamalli fyrirmynd, þ.e. Jörundarfána, Fálkafána og hvítbláinn. Þeir fánar eru úr sér gengnir fyrir nokkru, og var því ákveðið að láta sauma nýja. Fánasaumastofan á Hofsósi saumaði þann Hvítbláa og Jóhanna Aðalsteinsdóttir saumakona hér á Ísafirði tók að sér að sauma fálka og Jörundarfánann. Var þessum fánum flaggað í hvert sinn er skemmtiferðaskip komu sem og aðra daga sem þóttu til þess verðir.

Gestafjöldi ársins 2010 losaði um 10.000, að vanda voru það eins og fyrr gestir úr skipulögðum ferðum skemmtiferðaskipanna sem voru tæpur helmingur af gestum safnsins. Auk þess má reikna með að stór hluti útlendinga sé lausagangan fyrrnefnda úr skipunum. Það er því dagljóst að koma skemmtiferðaskipanna til Ísafjarðar er gríðarlega þýðingarmikil fyrir Byggðasafnið. Það vekur athygli að einungis rúm 20% gesta safnsins eru Íslendingar. Það er áhyggjuefni sem starfsmenn ætla einhenda sér í að auka á næstu árum.

Safnbúð safnsins var ekki stór póstur í rekstri þess árið 2010. Er það fyrst og fremst vegna plássleysis. Skipulaginu hefur verið breytt í dag til batnaðar, því góð safnbúð getur skilað góðum tekjum. Helst hafa verið seld póstkort og myndin Ísland þúsund ár.

Saltfiskveisla safnsins féll niður í árið 2010 vegna óviðráðanlegra orsaka.

Bátar safnsins.

Á árinu bættust 3 bátar í bátaflota safnsins. Það voru Rán ÍS, sem er tveggja tonna trilla, smíðuð af Jakobi Falssyni árið 1955. Hún er sérstök að því leyti að hún er með svokölluðu hleradekki, þ.e. hægt var að loka henni alveg með því að setja hlera yfir lestarlúguna, og var hún þá lokuð alveg framúr. Rán er farin yfir á Þingeyri til viðgerðar hjá Valdimar Elíassyni.

Þeir bræður Sverrir, og Gísli Jón Hermannssynir frá Svalbarði í Ögurvík, gáfu safninu trilluna Hermóð ÍS 482. Hermóður er smíðaður af Fal Jakobssyni árið 1928, úr eik og furu og er rúmar 4 brl. Hermóður er í góðu ásigkomulagi og hefur verið hafður á sjó undanfarin ár og verið róíð til fiskjar. Gerður var afnotasamningur við fyrrv. eigendur sem kveður á um að þeir hafi heimild til að nota bátinn gegn því að þeir sinni ýmsu honum viðkomandi, sjósetningu, og ýmiskonar viðhaldi.

Þriðji báturinn sem safnið eignaðist var Bátalónsbáturinn Magnús KE 46 (gamli Gunnar Sigurðsson ÍS 13). Gunnar er 10 tonna súðbyrðingur smíðaður í Hafnarfirði árið 1975 og er einn mjög fárra báta af þessari gerð sem er enn til óbreyttur. Hann hefur verið á sjó fram að þessu, en var tekinn upp s.l. vor.

Þá lá fyrir að skipta þyrfti um saum í honum. Eigendur bátsins ákváðu að gefa Byggðasafninu bátinn, og fylgja honum ýmis tæki og búnaður, sem greiða þyrfti fyrir 500.000. Varðskipið Týr flutti bátinn vestur endurgjaldslaust. Eftir að hann kom vestur var farið í að skipta um saum og var vélin tekin upp úr bátinum og yfirfarin. Lokafrágangur fer svo fram í vor, og verður hann þá sjósettur á ný.

Af öðrum bátum safnsins er það að fréttu að María Júlía er staðsett á Þingeyri. Þar hefur verið unnið að því að rífa niður það sem ónýtt er og eins að þurrka skipið að innan. Það var orðið mjög blautt og allmikill saggi kominn undir þiljur. Frá Danmörku fengust upprunalegar teikningar að skipinu, og verður stuðst við þær við viðgerðina. Engir fjármunir eru nú eftir til viðgerðar á Maríu Júlíu. Rætt var við Atvinnuþróunarfélag Vestfjarða um að gera rekstraráætlun fyrir skipið. Var sú vinna við það að hefjast þegar breytingar urðu á mannahaldi þar og sá sem ætlaði að gera áætlunina hætti störfum.

Vinna við Jóhönnu hefur verið frekar lítil. Hún er inni á verkstæði hjá Magnúsi Alfreðssyni. Staðan í dag við hana er að búið er að byrja bátinn og setja böndin í hana. Framhaldið ræðst af fjármagni. Þór sem er í eigu Þjóðminjasafnsins var settur á flot og hann látinn liggja við legufæri í nokkra daga til þéttingar. Var honum róið aðeins um Pollinn á góðviðrisdegi, og voru það menn frá Sæfara og Byggðasafninu sem stóðu að því. Jón Guðbjartsson tók að sér að sauma á hann segl, sem væntanlega verður tilbúið næsta sumar, og verður honum þá siglt á ný.

Gestur var á floti eins og vanalega og fékk sumarlægi við Edinborgarbryggju. Heldur lítið var um siglingar með fólk, og má að mestu leyti skrifa það á lélega markaðssetningu. Ein ferð var farin inn í Vigur, þar var verið að sjósetja Vigur Breið eftir viðamikla viðgerð og var ákveðið að leyfa þeim vinunum að hittast á ný og rifja upp gömul kynni. Gestur tók Breið í tog, fullan af fólk í stað kinda og sigldu þeir um góða stund.

Ekki var lokið við Sædís á árinu, það sem helst strandar á þar eru vélamálin. Þó eru líkindi til að búið sé að finna vél sem gæti hentað. Sú er í eigu Vélsmiðjunnar Þryms, og hefur Pétur Jónsson verið beðinn að vinna að því að koma henni í stand. Til stendur að taka Sædís upp á næstu dögum og huga að næstu skrefum með viðgerðina. Áhugasamir menn settu sig í samband við safnið hafa hugmyndir um útgerð á Sædís til sjóstangveiða og fleiri báta í eigu safnsins.

Arfur Hjálmars R. Bárðarsonar

Vinna hélt áfram við skipti á dánarbúi Hjálmars R. Bárðarsonar. Þau skipti eru langt komin, búið er að ganga frá og selja allt lausafé sem var í eigu þeirra hjóna, húsgögn, málverk, skrautmuni og þ.h. Það eina sem eftir er, eru bækur úr einkasafni Hjálmars og bókalagerinn. Í upphafi stóð til að selja bókalagerinn hæstbjóðanda, en þegar tilboð höfðu skilað sér voru þau öll svo lág að ákveðið var að skipta lagernum á milli erfingja í réttum hlutföllum. Í hlut Byggðasafns Vestfjarða komu rúmlega 2200 bækur. Mjög líklega er hægt að selja þessar bækur í safnbúðinni, þær eru sumar einnig á erlendum tungumálum, ensku og þýsku aðallega.

Búið er að greiða út til Byggðasafns Vestfjarða um 18 millj. af þeim arfi er kom í hlut þess. Erfingjar ákváðu sameiginlega að íbúðarhúsið skyldi ekki selt strax, heldur skyldi beðið átekta. Salan gekk svo í gegn á þessu ári þ.e. 2011 og fór hún fram í gegnum ríkiskaup.

Bárðarslippur í Neðstakaupstað

Slippurinn er fyrsti dráttarslippurinn hér á landi. Framkvæmdir við hann hófust árið 1917 og var hann upprunalega staðsettur við Torfnæs á Ísafirði. Hann var settur niður á núverandi stað á 6. áratug síðustu aldar eða þegar uppbygging menntaskólans á Ísafirði hófst.

Ísafjarðarbær afhenti safninu slippinn til varðveislu árið 2007. Hann var áður í eigu siglingaklúbbsins Sæfara. Slippurinn hefur alla tíð verið í notkun, síðustu ár í litlu mæli en nóg til þess að hann hefur haldist í nothæfu ástandi.

Bárðarslippur fékk nokkra andlitslyftingu á árinu. Spilhús slippins var endurnýjað, þ.e. grind endurnýjuð eftir þörfum, og sett ný klæðning á húsið. Steyptir voru sökklar undir húsið þar sem þeir voru orðnir lélegir, og endurnýjaðir gluggar. Einnig var skipt um bárujárn á þaki skúrsins.

5 sinnum voru teknir upp bátar í slippinn á árinu.

Tækniþjónusta Vestfjarða vann útboðsgögn vegna viðgerðar á dráttarsleðanum sem fram fór sumarið 2011. Verður sú viðgerð fjármögnuð með arfi Hjálmars Bárðarsonar.

Í framhaldi af athugasemdum sem bæjarstjórninni bárust um samkeppnisstöðu slippins er nauðsynlegt að kanna þau mál gagnvart rekstri hans sem og annað sem safnið hyggst reka til tekjuöflunar í framtíðinni

Styrkir

Byggðasafnið fékk styrki til uppbyggingar á bátum frá Fjárlaganefnd kr. 3.500.000. Líkt og fyrri ár voru þeir ekki eyrnamerkir hverjum bát fyrir sig, heldur skilgreindir til bátaviðgerða. Var styrkjunum jafnað niður á þá báta sem verið er að vinna við.

Frá Safnaráði fékkst rekstrarstyrkur að upphæð kr 1.500.000 og verkefnastyrkur kr 600.000 til viðgerðar á Bárðarslipp.

Samvinna við önnur söfn

Forstöðumaður Melrakkaseturs Íslands í Súðavík, Ester Rut Unnsteinsdóttir líffræðingur, fór þess á leit við Byggðasafnið að það yrði setrinu innan handar með útvegum gripa á sýningu setursins í Eyrardalsbænum í Súðavík. Þar opnaði Melrakkasetrið sýningu vorið 2010. Byggðasafnið lánaði nokkra gripi á sýninguna.

Árið 2011 eru 200 ár liðin frá fæðingu Jóns Sigurðssonar. Í tilefni af því verður sett upp sýning í samstarfi við Sjóminjasafnið Víkina í Reykjavík, sem byggð verður á bókinni Lítil fiskibók, eftir Jón Sigurðsson. Sýning var sett upp á Byggðasafni Vestfjarða, og einnig í Sjóminjasafninu Víkinni.

Eins og sjá má á þessari greinargerð þá eru verkefni safnsins ærin og teygir anga sína víða.

Starfsmenn hafa gengt trúnaðarstörfum á ýmsum sviðum í tengslum við þjóðminjavörslu landsins má þar nefna vinnu við nýja safnastefnu og val á íslensku safnaverðlaununum 2010 svo eitthvað sé nefnt. Formennska í Sambandi íslenskra sjóminjasafna var í fóstri safnsins og er væntanleg um 100 manna norræn ráðstefna sjóminjasafna næsta sumar beintengt þeirri vinnu.

Vona ég að lokum að þessi orð hafi upplýst ykkur um starfsemina óska einlægt eftir jafn góðu samstafi í framtíðinni sem hingað til og þær breytingar sem fyrirhugaðar eru geri starfsemina öflugri því efniviðurinn er til staðar.

Takk fyrir.